

ТРАКТУВАННЯ СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ «МОНІТОРИНГ»

В роботі проведено дослідження існуючих наукових підходів до трактування сутності поняття моніторинг, надано об'єктивний аналіз наявних тлумачень даної економічної категорії й запропоновано власне визначення та теоретичне обґрунтування інтерпретації поняття моніторингу діяльності підприємства.

Ключові слова: моніторинг, діагностика, моніторинг діяльності підприємства, концепції моніторингу, управлінські рішення.

I.YA. BILYK

Lesya Ukrainka Eastern European National University, Lutsk, Ukraine**THE INTERPRETATION OF THE ESSENCE OF THE CONCEPT «MONITORING»**

Abstract - In this work the existing scientific approaches to the interpretation of the essence of the concept «monitoring» are researched, an objective analysis of existing interpretations of the economic categories is presented and a personal definition and interpretation of the theoretical foundation of the concept of enterprise monitoring is offered. Researching of the existing scientific approaches to the interpretation of the term "monitoring" and comparing of the semantic fullness of each of the existing concepts made it possible to follow a certain evolution in the interpretation of the economic category, which gained a wider meaning, passing phases of improving from monitoring of the object of study and recording of deviations from specified parameters to a specific part of management activities which mean getting information about the status of any business processes and phenomena, estimating of expected changes and a prediction and identify of certain economic trends for policy management and prioritization, for decision-making on the most important directions of development and achieving of strategic and tactical business objectives.

Keywords: monitoring, diagnostics, the enterprise monitoring, the concept of monitoring, management decisions.

Постановка проблеми. Посилення глобальної конкуренції як стимулу до незмінного вдосконалення тактики і стратегії управління підприємствами потребує впровадження новітніх інноваційних інструментів управлінсько-економічної політики, що значно підвищує значимість моніторингу господарської діяльності підприємств.

Існуючі методики діагностики економічних змін на підприємстві не в повній мірі задовольняють вимоги часу, оскільки, як правило, не містять способів інтерпретації одержуваних результатів досліджень. Недостатнє теоретичне вивчення і висока значимість питань моніторингу господарської діяльності підприємств обумовлює важливість і актуальність проведення досліджень з даної проблематики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичними та методологічним аспектам моніторингу діяльності підприємств присвячено багато наукових досліджень закордонних і вітчизняних економістів: О. І. Амоша, Є. Антосенкова, І. А. Бланка, Дж. Блека, А. Бравермана, А. Е. Волосович, С. Г. Дзюби, П. В. Журавльова, Дж. М. Іванцевича, В. М. Колпакова, О. Є. Кузьміна, Л. Г. Ліпич, А. А. Лобанова, Г. М. Михмель, О. М. Марченко, І. П. Мойсеєнко, Г. В. Осипов, В. Д. Пагрушева, Ф. Ю. Поклонського, М. Г. Рака, Д. С. Синка, Г. М. Скударя, А. А. Томпсона, В. С. Шекшня та інших. Наукові праці цих вчених присвячені різним аспектам та сферам застосування моніторингу, а також розробці методичного інструментарію моніторингу діяльності підприємств. Вагомий внесок у розвиток систем моніторингу та економічної діагностики в економіці загалом здійснили вітчизняні науковці: С. Арєф'єва, А. Воронкова, Т. Загорна, О. Коляда, Л. Костирко, Р. Лепа, В. Савчук, О. Соколова, Є. Павлюк, І. Чуліпа, Г. Швиданенко. Можна виділити окремі праці В. Галіцина, А. Когута, В. Комарова, Н. Кравченко, І. Кузнецової, В. Маркова, М. Пугачової, В. Савчук, Г. Черкашина, А. Шевякова, в яких вирішуються питання концептуальних засад та організації моніторингу.

Незважаючи на вагомий обсяг теоретичних напрацювань, у науковому світі до сьогодні не сформульований єдиний підхід до трактування такого поняття, як моніторинг діяльності підприємств. Тому, є необхідність в подальших дослідженнях, оскільки дана проблематика потребує доопрацювання та конкретизації.

Мета статті. Дослідження вже існуючих напрацювань щодо трактування сутності терміну «моніторинг», аналізування наявних тлумачень даної економічної категорії, характеристика сучасних концепцій моніторингу та теоретичне обґрунтування власної інтерпретації поняття моніторингу діяльності підприємства.

Виклад основного матеріалу. Поняття моніторингу не нове в економічній теорії та господарській практиці й прийшло в дані сфери з екологічних наук. Термін «моніторинг» іншомовного походження (аналог в англійській мові – monitoring, в німецькій лексиці – Monitoring). Щодо етимології цього поняття, то воно утворене від латинського monitor – «той, що контролює, попереджає» [1, с. 475]. Незважаючи на поширеність терміну «моніторинг», у науковій літературі відсутнє однозначне й чітке його трактування. Звернемося до тлумачних словників. Так, згідно канонічного визначення, поданого в економічній енциклопедії за редакцією С. В. Мочерного, під поняттям «моніторингу навколишнього середовища» розуміється «система спостереження та контролю за станом природних та антропогенних комплексів, об'єктів та явищ, рівнем забруднення навколишнього середовища та деградації екологічних процесів, які

відбуваються в ньому, з метою забезпечення раціонального використання природних ресурсів і охорони навколишнього середовища, запобігання критичним та кризовим ситуаціям» [1, с. 475].

Використання моніторингу в екології, соціології, медицині, психології досить докладно описано у вітчизняній та зарубіжній літературі. Численні системи та види моніторингу володіють деякими загальними характеристиками, що дає можливість говорити про нього як про цілісний самостійний науково-практичний феномен. Розходження в розумінні його сутності, а також цілях і засобах здійснення, відбивають специфіку і рівень розробленості проблем у кожній з областей застосування. В останні роки спостерігається тенденція тлумачення моніторингу з виходом за межі вузької екологічної тематики.

Перейдемо від загального, міждисциплінарного тлумачення поняття «моніторинг» до його визначення в економічних науках. Раніше в економіці найчастіше вживались такі поняття, як «спостереження», «діагностика», «дослідження», «аналізування», «оцінка». Усі ці терміни тепер акумулює поняття «моніторинг», яке має узагальнююче значення. Стосовно надання переваги терміну «моніторинг» перед зазначеними вище вітчизняними, близькими за змістом, термінами, слід відзначити, що кожне з цих понять відображає певний аспект моніторингу і лише у сукупності із зазначеними вище термінами («аналіз», «спостереження», «оцінка» і т. ін.) зможуть відобразити повний зміст процесів, що позначаються в останній час поняттям «моніторинг». Якщо дотримуватися таких принципів економічної науки, як лаконічність, однозначність, економія термінів, то застосування категорії «моніторинг» містить великі можливості щодо придання лаконічності економічним дефініціям формулювання під час описання економічних процесів у сфері організаційно-управлінських відносин фінансово-господарського характеру.

Досліджуючи існуючі в економічній теорії та практиці підходи до тлумачення терміну «моніторинг», було з'ясовано, що тут теж однастайності серед науковців не має. Одні автори пов'язують це поняття з чисто технічними характеристиками, інші — з функцією управління, треті — прив'язують до конкретного об'єкту управління. Так, моніторинг розглядають як складову діагностики, економічного аналізу, контролю, системи інформаційного забезпечення, системи ухвалення управлінських рішень. Наприклад, Л. М. Алексеєнком, В. М. Олексієнком та А. І. Юркевичем моніторинг трактується, як «нагляд (спостереження, стеження) за виробничою і фінансовою діяльністю підприємства» [2, с. 128]. А в С. М. Гончарова та Н. Б. Кушнір подається наступне трактування: «моніторинг – складова управління економічними об'єктами, що полягає в системному аналізі їхньої діяльності, вивченні стану справ» [3, с. 188]. Аналіз наукових робіт щодо сутності економічного моніторингу дозволяє стверджувати, що поширеним є ототожнення моніторингу з контролем, натомість, інші науковці доводять, що моніторинг відрізняється від контролю за об'єктами, складом операцій та роллю в процесі управління [4, с. 44–46]. У переважній більшості досліджених публікацій моніторинг розглядається не тільки як інструмент, метою якого є широкоформатний спектр інформації, а й як діяльність, націлена на вдосконалення процесу управління підприємством. Результати проведеного дослідження сучасних підходів до трактування сутності поняття моніторинг систематизовано в таблицю 1.

Проаналізувавши розглянуті в таблиці визначення моніторингу, можна простежити певну закономірність в побудові самого трактування, яке умовно можна розкласти на декілька складових, що визначають ключові змістовні елементи цього поняття. Так, перші дві складові розкривають загальні риси концепції моніторингу, зокрема, спосіб його організації, основні функції; наступні дві визначають його об'єкт, предмет і цільове призначення (саме в їх уточненні полягає специфікація моніторингу відповідно до предметної сфери й мети здійснення), остання складова – загальні риси методики проведення такого виду діяльності. Якщо науковці мають дещо спільне в трактування сутності поняття моніторингу як процесу спостереження, оцінки чи аналізу за будь-якими господарськими процесами чи явищами, то стосовно розуміння ролі та значення моніторингу в системі управління підприємством виявляються суттєві розбіжності. Крім цього, існують суперечності щодо способів та засобів моніторингу, його спрямування, параметрів здійснення, часового діапазону.

Отже, узагальнюючи проведений аналіз наукових доробок по даній проблематиці, маємо можливість сформулювати декілька підходів до трактування самого терміну «моніторинг» і відповідно, на цій основі, виділити кілька концепцій побудови системи моніторингу економічних процесів на підприємстві (рис.1).

Згідно з першою концепцією моніторинг трактується як процес спостереження, збору та обробки даних про стан досліджуваного процесу, явища для попередження небажаних відхилень від заданих, запланованих параметрів. Такий варіант у сучасних практичних економічних дослідженнях використовується рідко, через слабку інформативність та аналітичну цінність. Проте він традиційно представлений у більшості економічних і фінансових словників.

Друга концепція, умовно можемо назвати її інструментальною, полягає в тому, що моніторинг характеризується за типами засобів і методів, які використовуються. Такий варіант трапляється переважно в комбінації з першою концепцією та використовується в більшості сучасних наукових праць.

Наступна концепція має певну цільову направленість, згідно з якою моніторинг визначається як проблемно-орієнтована система, що перекриває певну сферу інформаційних потреб економіста-дослідника або практика і базується на формуванні системи кількісних і якісних показників, діагностиці їх стану та створенні необхідної статистичної бази.

Визначення економічної категорії «моніторинг» вітчизняними та зарубіжними вченими

№ п/п	Дослідники	Визначення категорії «моніторинг»
1.	Алексеев Л. М., Олексієнко В. М., Юркевич А. І.	Моніторинг – нагляд (спостереження, стеження) за виробничою і фінансовою діяльністю підприємства [2, с. 128].
2.	Мойсеєнко І.П. Марченко О.М.	Моніторинг – це аналіз та оцінка фінансового та економічного стану підприємства на основі даних фінансового та управлінського обліку [5, с.116].
3.	Ліпич Л. Г.	Моніторинг – це управлінський інструмент, який забезпечує зворотній зв'язок в управлінні, виявляючи сильні і слабкі сторони в управлінні підприємством, і пошук невикористаних резервів для залучення їх у виробничо-господарський і фінансовий процес підприємства [6, с. 169]
4.	Кузьмін О.Є., Чулпіа І.Д.	Моніторинг можна охарактеризувати як оперативний збір інформації про складні явища і процеси, що описуються невеликою кількістю ключових, особливо важливих показників, з ціллю оперативної діагностики стану підприємств в динаміці [7, с. 93; 8].
5.	Божанова О.В.	Моніторинг – це система безперервного спостереження за процесами розвитку підприємства, з метою своєчасного прийняття управлінських рішень для запобігання ризику неплатоспроможності [9, с. 226].
6.	Цопа Н.В.	Моніторинг – це систематичне спостереження за об'єктами, явищами, процесами дослідження, систематизація отриманих даних для подальшого аналізу, діагностики, виявлення тенденції розвитку та прогнозування з метою ухвалення управлінських рішень [10].
7.	Андрієнко В.М.	Під моніторингом слід розуміти систему спостережень, оцінки якості управління фінансово-господарською діяльністю підприємства за певний період часу, а також визначення майбутнього стану фінансово-господарської діяльності на основі ухвалення ефективних управлінських рішень [11, с. 7].
8.	Орехов А.М.	Моніторинг – це особливий тип економічного дослідження, який передбачає систематичне спостереження за будь-якими господарськими процесами та явищами, оцінку передбачуваних змін, а також прогноз і виявлення тих чи інших економічних тенденцій [12].
9.	Гончаров С.М. Кушнір Н.Б.	Моніторинг – це складова управління економічними об'єктами, що полягає в системному аналізі їхньої діяльності, вивченні стану справ [3, с. 188].
10.	Берідзе Т.М.	Моніторинг трактується як регулярні, що виконуються за заданою програмою, спостереження оточуючого підприємство ринкового середовища, матеріальних, трудових та фінансових ресурсів в середині підприємства, його виробничих, інформаційних та управлінських процесів, що дозволяє визначити їх стан, а також зміни, які відбуваються у об'єктах спостереження під впливом підприємницької діяльності конкретної структури [13, с. 132].
11.	Селиверстов В.Е.	Моніторинг – це інформаційно-аналітична база, специфічно організована і постійно діюча система необхідної статистичної звітності, збору та аналізу статистичної інформації, проведення додаткових аналітичних обстежень та оцінки (діагностики) стану, тенденцій розвитку ситуацій та конкретних проблем, яка є надійною та об'єктивною основою для вироблення політики регулювання та визначення пріоритетів, для прийняття рішень щодо найважливіших напрямків розвитку [14, с. 8].

Четверта концепція визначає моніторинг, як особливий вид управлінської діяльності, який передбачає певне перегрупування традиційних інформаційно-управлінських функцій, що об'єднують елементи статистики, обліку, аналізу та прогнозування, її деякі науковці називають ще інтеграційною [15]. Ця концепція нині набуває особливого значення, бо дає змогу створити умови для методологічного розвитку моніторингу і розв'язання актуальних завдань сфери управління суб'єктами підприємницької діяльності. В дечому подібні підходи до характеристики концепцій моніторингу економічних процесів присутній в дослідженнях В. Л. Плєскача та А. М. Орехова, однак вони стосуються скоріше моніторингу на регіональному рівні [12, 15]. Але в той же час, кожен з наведених підходів по-своєму аргументований і правильний.

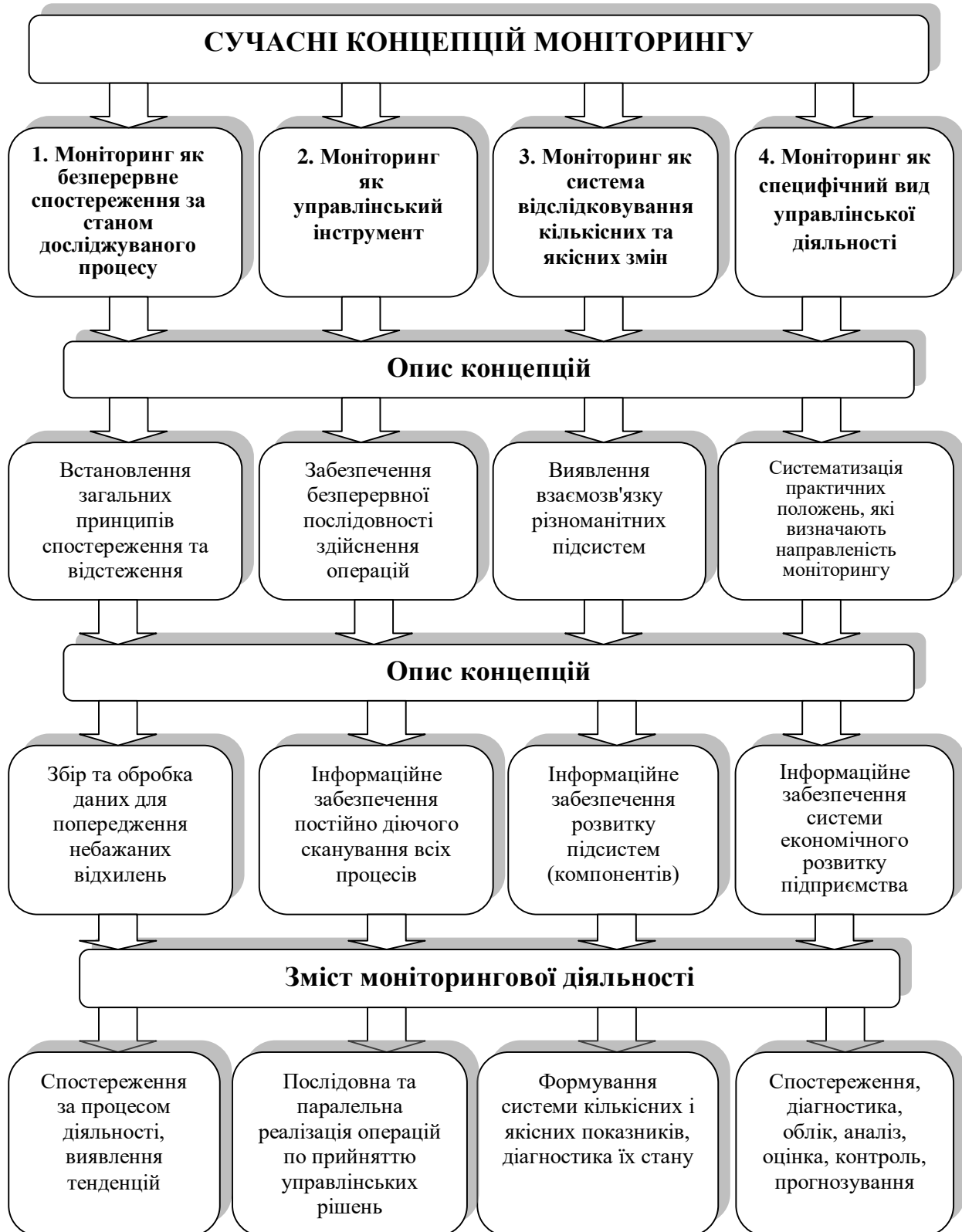

Рис. 1. Характеристика сучасних концепцій моніторингу економічних процесів на підприємстві

Проаналізувавши існуючі підходи до тлумачення поняття «моніторинг» та порівнявши змістову наповненість кожної зі сформованих концепцій, можна простежити певну еволюцію в трактуванні даної економічної категорії. Це поняття набуло тепер більш ширшого значення, пройшовши етапи вдосконалення від суто спостереження за об'єктом дослідження та фіксування відхилень від заданих параметрів до специфічної складової управлінської діяльності. І полягає така діяльність в безперервному інформуванні про стан будь-яких господарських процесів та явищ, оцінці передбачуваних змін, а також в прогнозуванні й виявленні тих чи інших економічних тенденцій, для вироблення політики регулювання та визначення пріоритетів, для прийняття рішень щодо найважливіших напрямків розвитку, досягнення стратегічних і тактичних цілей підприємства.

Схематично еволюційний процес сучасного трактування даного поняття відображено на рисунку 2.

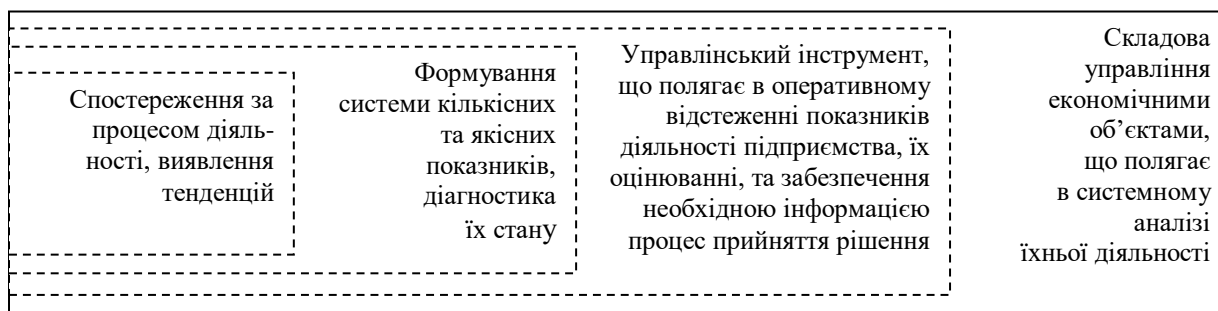

Рис. 2. Еволюція в тлумаченні поняття «моніторинг»

Таким чином, на основі ґрунтовного критичного аналізу наявних підходів до трактування терміну «моніторинг», опираючись на те, що тлумачення даного поняття повинно закономірно впливати з його змісту, який в свою чергу включає обґрунтування насамперед його мети, об'єкта, предмету й функцій, а всі складові поняття взаємопов'язані та взаємообумовлені, їхня об'єктивність і обґрунтованість є принциповою умовою забезпеченню об'єктивності, достовірності й результативності моніторингової діяльності, пропонується власне визначення досліджуваної категорії. Отже, моніторинг підприємства – це специфічний вид стратегічно орієнтованого управління діяльністю підприємства, що ґрунтується на постійному спостереженні та діагностиці господарських процесів та явищ, систематизації отриманих даних в інформаційну базу для подальшої оцінки та аналізу тенденцій змін економічних показників, і на цій основі прогнозування можливих ризиків та корегування стратегії розвитку підприємства.

Таким чином, на відміну від розглянутих вище інтерпретацій поняття моніторингу діяльності підприємства, акцентуємо увагу не лише на відслідковуванні фінансово-господарських процесів та виявленні негативних тенденцій розвитку економічної ситуації (тобто це не лише на діагностику), а й звертаємо увагу на те, що система моніторингу підприємства повинна забезпечити передбачення (прогнозування) загроз, фінансових та інвестиційних ризиків в процесі прийняття управлінських рішень та забезпечити можливість досягнення кінцевої мети моніторингу – підвищення рівня фінансово-економічної стабільності підприємства. У даному випадку, моніторинг виступає як цілісна система інформаційної підтримки управління за допомогою спостережень, аналізу, прогнозування та виявлення тенденцій динаміки показників ефективності з метою підвищення результативності економічної діяльності підприємства. Об'єкти моніторингу, напрямки дослідження, індикатори, що дозволяють оцінити стан об'єктів, так само як і значення їх оптимального стану, визначаються на початковому етапі управління, а сам моніторинг є складовою частиною управлінської діяльності.

Висновки. В країнах з розвинутою ринковою економікою моніторингу, як системі стратегічно орієнтованого управління діяльністю підприємств, відводиться одне з провідних місць. В практиці господарської діяльності вітчизняних підприємств застосування дієвого механізму моніторингу економічних процесів знаходиться на стадії розробки. А сучасні реалії, які характеризуються вкрай напруженою політичною обстановкою в країні, нестабільністю фінансових явищ і процесів, наявністю численних і різноманітних неоднорідностей і диспропорцій в економіці, динамічністю змін та високим рівнем конкурентної боротьби в середовищі функціонування підприємства, потребують постійної уваги та швидкого реагування з боку керівництва господарюючим суб'єктом шляхом прийняття якісних управлінських рішень. В свою чергу, ефективне управління вимагає комплексної об'єктивної інформаційної підтримки, яку може забезпечити лише регулярний, системний постійно діючий налагоджений процес моніторингу внутрішнього та зовнішнього середовища. Таким чином, загальною фундаментальною проблемою сьогодення є створення науково-обґрунтованого механізму моніторингу діяльності підприємств на базі новітніх інформаційних технологій.

На основі проведеного аналізу сучасних підходів до трактування поняття «моніторинг» узагальнимо, що однаковість в тлумаченні цього терміну серед дослідників немає. Одні науковці вважають, що під моніторингом слід розуміти виконання двох взаємопов'язаних функцій – спостереження й попередження, націлених на фіксацію негативних наслідків господарських дій, однак, на нашу думку, такий підхід має низький прогностичний потенціал. Інші дослідники під моніторингом діяльності розуміють спеціально організоване систематичне спостереження за об'єктами, явищами, процесами дослідження, систематизацію отриманих даних для подальшого аналізу, діагностики, виявлення тенденції розвитку та прогнозування з метою ухвалення управлінських рішень, а системність моніторингу означає, що він є інформаційним процесом, який постійно діє.

Виходячи з цього, моніторинг економічно-господарської діяльності підприємства нами інтерпретується з точки зору доданої цінності інформаційно-аналітичного забезпечення процесу стратегічного управління господарюючим суб'єктом, як діючий метод своєчасного реагування на проблеми, що виникають в процесі реалізації функцій управління промислово-виробничими структурами, необхідний для ефективного досягнення цілей функціонування і розвитку суб'єкта господарювання.

Тому подальші дослідження в напрямку розробки методології проведення моніторингу діяльності підприємства повинні базуватися на міждисциплінарному узгодженому підході високопрофесійних фахівців з формування управлінських концепцій, макроекономічного регулювання економічних систем, фінансових аналітиків, спеціалістів з інформаційних технологій, з використанням різних інструментів споріднених з внутрішньовиробничим (управлінським) обліком та аналізом.

Література

1. Економічна енциклопедія : у 3 т. Т. 2 / [С. М. Мочерний (відп. ред.) та ін.]. – К. : Академія, 2001. – 848 с.
2. Алексеєнко Л. М. Економічний словник: банківська справа, фондовий ринок : укр.-англ.-рос. тлумач. слов. / Л.М. Алексеєнко, В.М. Олексієнко, А.І. Юркевич. – Київ : Максимум ; Тернопіль : Екон. думка, 2000. – 592 с.
3. Гончаров С. М. Тлумачний словник економіста / С. М. Гончаров ; [за ред. проф. С. М. Гончарова, Н. Б. Кушнір]. – Рівне : НУВГП, 2008. – 264 с.
4. Кузнецова І. О. Підходи до визначення границь моніторингу / І. О. Кузнецова // Економіст: Фінанси, банки, інвестиції. – 2008. – № 11. – С. 44–46.
5. Мойсеєнко І. П. Управління фінансово-економічною безпекою підприємства : [навч. посіб.] / І. П. Мойсеєнко, О. М. Марченко. – Львів, 2011. – 380 с.
6. Ліпич Л. Г. Моніторинг економічних показників діяльності і його роль в процесі управління персоналом машинобудівних підприємств / Л.Г. Ліпич Л. Г., І.Д. Чуліпа // Зб. наук. пр. Східноукр. нац. ун-ту ім. В. Даля. Серія: Економіка. Менеджмент. Підприємництво / редкол. : Бурбело О. А. [та ін.]. – Луганськ, 2009. – № 21. – С. 168–171.
7. Кузьмін О. Є. Комплексна система моніторингу економічних показників в управлінні машинобудівними підприємствами / О. Є. Кузьмін, І. Д. Чуліпа // Наук. вісн. ВНУ ім. Лесі Українки. Серія: Економічні науки / ВНУ ім. Лесі Українки. – Луцьк, 2009. – № 7. – С. 90–93.
8. Чуліпа І. Д. Управління підприємством з використанням моніторингу економічних показників [Електронний ресурс] / І. Д. Чуліпа // Ефективна економіка. – 2012. – № 11. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua>. – Назва з екрану.
9. Божанова О. В. Моніторинг фінансової стійкості як складова ефективного управління промисловим підприємством / О. В. Божанова // Вісн. економіки транспорту і промисловості. – 2012. – № 40. – С. 224–228.
10. Цопа Н. В. Система моніторингу внутрішнього та зовнішнього середовища промислового підприємства [Електронний ресурс] / Н. В. Цопа // Вісн. Донец. нац. ун-ту економіки і торгівлі ім. Михайла Туган-Барановського. – Донецьк, 2010. – № 3 (47). – С. 136–143. – Режим доступу : <http://www.stationline.org.ua>. – Назва з екрану.
11. Андрієнко В. М. Методи фінансового моніторингу в системі управління підприємством / В. М. Андрієнко // Науковий вісник: Фінанси, банки, інвестиції. – 2012. – № 6. – С. 6–9.
12. Орехов А. М. Методы экономических исследований [Електронний ресурс] : учеб. пособие / А. М. Орехов. – М. : ИНФРА-М., 2009. – 392 с. – Режим доступу : <http://economic-info.biz>.
13. Берідзе Т. М. Статистичний моніторинг в системі стратегічного управління підприємством [Електронний ресурс] / Т. М. Берідзе // Матеріали конф. «Економіка, управління, фінанси: теорія і практика», Ужгород, 17–18 жовт. 2014 р. – Херсон, 2014. – С. 132–134. – Режим доступу : <http://molodyucheny.in.ua/files/conf/eko/06okt2014/35.pdf>. – Назва з екрану.
14. Селиверстов В. Е. Региональный мониторинг как информационно-управленческая основа региональной политики и стратегического планирования [Електронний ресурс] / В. Е. Селиверстов // Регион: экономика и социология. – 2010. – № 2. – С. 3–40. – Режим доступу : <http://www.sibran.ru/upload/iblock/22c/22c868f3915f63a7c6902561526a4deb.pdf>
15. Плєскач В. Л. Концептуальні підходи щодо створення інформаційно-аналітичної системи моніторингу доходів і видатків бюджетів регіонів / В. Л. Плєскач // Фінанси України. – 2009. – № 5. – С. 41–55.

References

1. Ekonomichna entsyklopediia [Economic Encyclopedia]. Volume 3. Ed. by S. M. Mochernyi. Kyiv, Akademiia, 2001, Vol. 2, 848 p.
2. Alekseienco L. M., Oleksiienco V. M., Yurkevych A.I. Ekonomichni slovnyk: bankivska sprava, fondovy rynek : ukr.-anhl.-ros. tlmach. slov. [Kyiv, Maksymum, Ternopil, Ekon. dumka, 2000, 592 p.
3. Honcharov S. M., Kushnir N. B. Tlumachnyi slovnyk ekonomista [Dictionary of Economics]. Rivne : NUVHP, 2008, 264 p.
4. Kuznetsova I. O. Pidkhody do vyznachennia hranytz monitorynhu [Approaches to the Monitoring Boundaries Defining]. Kyiv, Ekonomist: Finansy, banky, investytsii, 2008, No. 11, pp. 44–46.
5. Moiseienko I. P. Marchenko O. M. Upravlinnia finansovo-ekonomichnoiu bezpekoiu pidpriemstva [Management of financial and economic enterprise security]. Lviv, 2011, 380 p.
6. Lipych L. H., Chulipa I.D. Monitorynh ekonomichnykh pokaznykiv diialnosti i yoho rol v protsesi upravlinnia personalom mashynobudivnykh pidpriemstv [Monitoring of economic activity indicators and its role in human resource management of engineering companies]. Luhansk, Zb. nauk. pr. Skhidnoukr. nats. un-tu im. V. Dalia. Seriia: Ekonomika. Menedzhment. Pidpriemnytstvo, 2009, No. 21, pp. 168–171.

7. Kuzmin O. Ye., Chulipa I.D. Kompleksna sistema monitoringu ekonomichnykh pokaznykiv v upravlinni mashynobudivnymy pidpriemstvamy [Integrated system of economic indicators monitoring in the management of machine-building enterprises]. Lutsk, *Nauk. visn. VNU im. Lesi Ukrainky. Seriya: Ekonomichni nauky*, 2009, No. 7, pp. 90–93.
8. Chulipa I. D., (2012), Upravlinnia pidpriemstvom z vykorystanniam monitoringu ekonomichnykh pokaznykiv [Business management with using of the economic indicators monitoring], *Efektivna ekonomika*, [Online], No. 11, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua> (Accessed 11 January 2015).
9. Bozhanova O. V. Monitoring finansovoi stiiikosti yak skladova efektyvnoho upravlinnia promyslovym pidpriemstvom [Monitoring of the financial stability as a part of effective manufacturing control], *Visn. ekonomiky transportu i promyslovosti*, 2012, No. 40, pp. 224–228.
10. Tsopa N. V., (2010), Systema monitoringu vnutrishnoho ta zovnishnoho seredovishcha promysloвого pidpriemstva [Monitoring system of internal and external environment of industrial enterprises], *Visn. Donets. nats. un-tu ekonomiky i torhivli im. Mykhaila Tuhana-Baranovskoho*, Donetsk, [Online], No. 3 (47), pp. 136–143, available at: <http://www.stattionline.org.ua>. (Accessed 29 January 2015).
11. Andriienko V. M. Metody finansovoho monitoringu v systemi upravlinnia pidpriemstvom. [Methods of financial monitoring in enterprise management system], *Naukovyi visnyk: Finansy, banky, investytsii*, 2012, No. 6, pp. 6–9.
12. Orekhov A. M., (2009), *Metody' e'konomicheskikh issledovaniy* [Methods of the economic researches], [Online], available at: <http://economic-info.biz> (Accessed 9 February 2015).
13. Beridze T. M., (2014), Statystychnyi monitoring v systemi stratehichnoho upravlinnia pidpriemstvom [Statistical monitoring in the strategic management system],
14. Materialy konf. «Ekonomika, upravlinnia, finansy: teoriia i praktyka», Uzhhorod, 17–18 zhovt.– Kherson, 2014. – pp. 132–134. – Rezhym dostupu : <http://molodyvcheny.in.ua/files/conf/eko/06okt2014/35.pdf> . – Nazva z ekranu.
15. Seliverstov V. E., (2010), Rehional'nyj monitoring kak informatsionno-upravlencheskaia osnova rehional'noj politiki i stratehicheskoho planirovaniya [Regional monitoring as an informative and management principle for regional policy and strategic planning], *Rehion: e'konomika i sotsy'olohiya*, [Online], No. 2, available at: <http://www.sibran.ru/upload/iblock/22c/22c868f3915f63a7c6902561526a4deb.pdf> (Accessed 9 February 2015).
16. Pleskach V. L. Kontseptualni pidkhody shchodo stvorennia informatsiino-analitychnoi systemy monitoringu dokhodiv i vydatkiv biudzhetyv rehioniv [Conceptual approaches to creation of information system for monitoring of incomes and expenses of the regions budgets], *Finansy Ukrainy*, 2009, No. 5, pp. 41–55.

Рецензія/Peer review : 19.3.2015 р.

Надрукована/Printed : 10.5.2015 р.

Рецензент: д. е. н., професор Ліпич Любов Григорівна